

Je důležité, aby se čtenáři dokázali vypořádat nejen s tradičními psanými texty (knihy, časopisy, noviny), ale i s texty v elektronické podobě (e-mailová komunikace, komunikace na sociálních sítích, krátké textové zprávy) a s texty v rámci televizních vzdělávacích pořadů, prezentací a videozáznamů.

Význam textu se vytváří působením textu na čtenáře vybaveného konkrétními čtenářskými zkušenostmi. Při čtení, ale také před ním a po něm čtenář využívá soubor svých jazykových dovedností, kognitivních a metakognitivních strategií a nabytých vědomostí. Naproti tomu text obsahuje i určité jazykové prvky, tzn. je napsán určitým způsobem a zaměřuje se na určité téma.

Aspekty čtenářské gramotnosti

PIRLS se při tvorbě svých testových nástrojů zaměřuje na následující tři aspekty čtenářské gramotnosti:

- **účely čtení,**
- **postupy porozumění,**
- **čtenářské chování a postoje.**

První dva aspekty (účely čtení a postupy porozumění) se v šetření PIRLS hodnotí na základě písemného testu, třetí aspekt (čtenářské chování a postoje) se zjišťuje prostřednictvím dat z dotazníků.

Účely čtení

Účely čtení představují záměry, s nimiž čtenáři přistupují k četbě. Konkrétnímu účelu čtení zpravidla odpovídá určitý druh textu.

Šetření čtenářské gramotnosti ve výzkumu PIRLS se soustředí na dva účely čtení, do kterých lze zahrnout většinu textů čtených žáky mladšího školního věku:

- **čtení pro získávání literární zkušenosti (čtení ze zájmu a pro radost) – obvykle spojené se čtením literárních textů,**
- **čtení pro získávání a používání informací (čtení jako nástroj vzdělávání) – obvykle spojené se čtením informativních textů.**

Literární texty v úlohách šetření PIRLS jsou většinou ucelené krátké příběhy nebo povídky doplněné ilustracemi. Text k tomuto účelu čtení bývá souvislý o délce přibližně 800 slov. V příběhu vystupují dvě hlavní postavy a děj obsahuje zápletku s jednou nebo se dvěma ústředními událostmi. Texty obsahují různé jazykové a stylové prvky, jako např. vyprávění v první osobě, rozhovor nebo obrazná vyjádření.

Informativní texty v úlohách šetření PIRLS zahrnují souvislé i nesouvislé texty o délce 600 až 900 slov. Může jít o vědecké, etnografické, biografické nebo historické materiály či o texty typu letáku, pracovního postupu, životopisu nebo zprávy z výzkumu. Jeden informativní text může obsahovat několik různých způsobů prezentace informací. Text je doprovázen různými prvky, např. grafem, mapou, ilustrací, fotografií nebo tabulkou, a může obsahovat podnadpisy, textová pole anebo seznamy.

Postupy porozumění

Termínem postupy porozumění jsou v projektu PIRLS označovány činnosti, které čtenáři provádějí při četbě textu, aby porozuměli jeho významu. Testové úlohy PIRLS sledují čtyři postupy porozumění přečtenému textu:

- **vyhledávání informací,**
- **vyvozování závěrů,**
- **interpretaci,**
- **posuzování textu.**

Tyto postupy porozumění jsou používány jak při čtení literárních textů, tak i při čtení textů informativních. Podrobněji budou postupy porozumění rozpracovány v následující kapitole.